

Leve et ærlig liv med verdighet

Taler

Thorbjørn Jagland

Dato

10 desember 2010

Sted

Oslo Rådhus

Omstendigheter

Tildeling av Nobels fredspris til Liu Xiaobo

1 Deres Majesteter, Eksellenser, Mine damer og herrer,

"Den Norske Nobelkomite har bestemt at Nobels fredspris for 2010 skal tildeles Liu Xiaobo for hans lange og ikke-voldelige kamp for sentrale
5 menneskerettigheter i Kina. Den Norske Nobelkomite har lenge ment at det er en nær sammenheng mellom menneskerettigheter og fred. Disse rettighetene er en forutsetning for den "folkenes forbrødring" Alfred Nobel omtaler i sitt testamente."

10 Dette var første avsnitt i Den Norske Nobelkomites annonsering av årets fredspris 8. oktober i år.

Vi beklager at prisvinneren ikke er til stede her i dag. Han sitter isolert i et fengsel i nordøst Kina. Heller ikke prisvinnerens kone Liu Xia eller hans
15 nærmeste familie kan være sammen med oss. Det vil derfor ikke bli overrakt noen medalje eller diplom her i dag.

Dette faktum alene viser at prisen var nødvendig og på sin plass. Vi gratulerer Liu Xiaobo med årets fredspris.

20

Det har hendt flere ganger tidligere at prisvinneren har vært forhindret fra å være til stede. Ja, faktisk har dette vært tilfellet ved flere av de i historiens lys mest betydningsfulle og ærerike priser. Selv når prisvinneren har kommet, har det flere ganger hendt at han eller hun er blitt skarpt fordømt av myndighetene i
25 eget land.

Det ble svært mye bråk da komiteen i 1935 ga prisen til Carl von Ossietzky.

Hitler ble rasende og forbød enhver tysker å motta noen Nobelpris. Kong
30 Haakon var ikke til stede ved seremonien. Ossietzky kom ikke til Oslo og døde
vel et år senere.

Det ble mye oppstyr i Moskva da Andrej Sakharov fikk sin pris i 1975. Han fikk
heller ikke motta prisen personlig. Han sendte sin kone. Det samme skjedde i
35 1983 med Lech Walesa. De burmesiske myndigheter ble rasende da Aung San
Suu Kyi fikk fredsprisen i 1991. Hun kunne heller ikke komme til Oslo.

I 2003 mottok Shirin Ebadi Nobels fredspris. Hun kom. Det kan sies mye om
de iranske myndigheters reaksjon, men den iranske ambassadør var faktisk til
40 stede ved seremonien.

Den Norske Nobelkomite har gitt fire priser til Sør-Afrika. Alle prisvinnerne
kom til Oslo, men prisene til Albert Lutuli i 1960 og til Desmond Tutu i 1984
vakte stor forargelse i apartheid-regimet i Sør-Afrika, før applausen brøt løs
45 gjennom prisene til Nelson Mandela og F.W. de Klerk i 1993.

Poenget med disse prisene har selvsagt aldri vært å fornærme noen.
Nobelkomiteen har villet si noe om forholdet mellom menneskerettigheter,
demokrati og fred. Og det har vært viktig å minne verden om at de rettigheter
50 store deler av verden har i dag, er kjempet fram av noen som risikerte mye.

De gjorde det for andre. Det er derfor Liu Xiaobo fortjener vår støtte.

Til tross for at ingen av komiteens medlemmer noen gang har møtt Liu føler vi
55 at vi kjenner han. Vi har gransket han nøye over en lang periode.

Liu ble født 28. desember 1955 i Changchun i Jilin-provinsen i Kina. Han fikk
sin bachelorgrad i litteratur fra Jilin-universitetet og sin mastergrad og
doktorgrad fra Beijing læreruniversitet hvor han også underviste. Han hadde
60 utenlandsopphold ved Universitetet i Oslo, på Hawaii og ved Columbia-
universitetet i New York.

I 1989 dro han hjem for å delta i den gryende demokratibevegelsen. 2. juni
innledet han og noen venner en sultestreik på Tiananmen-plassen i protest mot
65 den erklærte unntakstilstanden. De utstedte et demokratisk manifest i seks
punkter, forfattet av Liu, mot diktatur og for folkestyre. Liu var imot at

studentene skulle ta opp en fysisk kamp mot myndighetene; han prøvde å finne en fredelig løsning på den spente situasjonen mellom studentene og regjeringen.

70 Ikke-vold stod allerede da sentralt i hans budskap. 4. juni prøvde han og vennene å unngå sammenstøt mellom hæren og studentene. Han lyktes bare delvis. Mange menneskeliv gikk tapt, de fleste utenom Tiananmen-plassen.

Liu har fortalt sin kone at han ønsker at årets fredspris skal dediseres til "de tapte
75 sjeler fra 4. juni." Det er en glede for oss å følge hans oppfordring.

Liu har uttalt at "Det store med ikke-voldelig motstand er at selv om man står overfor et kraftfullt tyranni og mulige lidelser, så besvarer offeret hat med
kjærlighet, fordommer med toleranse, arroganse med beskjedenhet, fornedring
80 med verdighet, vold med fornuft."

Tiananmen ble et vendepunkt i Lius liv.

I 1996 ble Liu dømt til tre års arbeidsleir "for ryktespredning og ærekrenkelser."
85 Han var president for det uavhengige kinesiske PEN-senteret fra 2003 til 2007. Liu har skrevet nesten 800 essayer, 499 av dem etter 2005. Han er en av hovedarkitektene bak Charter 08 som ble gjort kjent 10. desember 2008 i anledning, som det heter i dokumentets innledning, "100-årsjubileet for Kinas første konstitusjon, 60-årsjubileet for Den universelle erklæringen om
90 menneskerettighetene, 30-årsjubileet for etableringen av Demokrativeggen og 10-årsjubileet for Kinas undertegnelse av Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter." Charter 08 forsvarer de grunnleggende menneskerettigheter og har etter hvert blitt undertegnet av flere tusen personer både i Kina selv og i utlandet.

95 25. desember 2009 ble Liu dømt til 11 års fengsel og to års tap av politiske rettigheter for, som det heter i dommen, "oppfordring til undergraving av statens makt, det sosialistiske system og folkets demokratiske diktatur." Liu har konsekvent hevdet at dommen bryter både med Kinas egen grunnlov og med
100 sentrale menneskerettigheter.

Det finnes mange dissidenter i Kina og de har ulike synspunkter på mange ting. Den strenge straffen Liu fikk, gjorde han til mer enn en sentral talsmann for menneskerettighetene. Nesten over natten ble han selve symbolet både i Kina og
105 internasjonalt for kampen for slike rettigheter i Kina.

Deres Majesteter, Mine damer og herrer,
Under den kalde krigen var sammenhengene mellom fred og
110 menneskerettigheter lenge omstridt. Etter den kalde krigens slutt har imidlertid
fredsforskere og statsvitere nesten uten unntak understreket hvor nær disse
sammenhengene er. Dette er angivelig et av de mest "robuste" funn de har
kommet fram til. Demokratier kan nok gå til krig mot diktaturer og de har
utvilsomt ført kolonikriger, men det skal angivelig ikke finnes et eneste eksempel
115 på at et demokrati har gått til krig mot et annet demokrati.

Det dypere "brorskap mellom nasjonene" som Alfred Nobel taler om i sitt
testamente og som er en forutsetning for en reell fred, kan neppe skapes uten
menneskerettigheter og demokrati.

120 Det finnes knapt noen eksempler i verdenshistorien på at en stormakt har
opplevd en så rask vekst over en så lang periode som Kina. Fra 1978, år etter år,
tiår etter tiår, har landet hatt en vekst på 10 prosent eller mer. For få år siden
passerte landets produksjon

125 Tysklands; i år passerte den Japans. Kina har dermed fått verdens nest største
brutto nasjonalprodukt. USAs nasjonalprodukt er fortsatt tre ganger større enn
Kinas, men mens Kina fortsetter framgangen, har USA store problemer.

130 Den økonomiske suksessen har brakt flere hundre millioner kinesere ut av
fattigdommen. Når antallet fattige i verden synker, skal Kina ha hovedæren for
at det er slik.

Vi kan til en viss grad si at Kina med sine 1.3 milliarder mennesker bærer
135 menneskehetens skjebne på sine skuldre. Hvis landet blir i stand til å utvikle en
sosial markedsøkonomi med fulle borgerrettigheter, vil det ha en enormt positiv
betydning for verden. Hvis ikke, er det fare for at sosiale og økonomiske kriser
vil kunne oppstå i landet med negative konsekvenser for oss alle.

140 Historiske erfaringer gir oss grunn til å tro at fortsatt rask økonomisk vekst vil
forutsette muligheten til fri forskning, tenkning og debatt. Dessuten: Uten
ytringsfrihet vil korrupsjon, maktarroganse og vanstyre utvikle seg. Ethvert
maktapparat må balanseres med folkevalgt kontroll, frie medier og
enkeltmenneskets rett til å kritisere.

Mer eller mindre autoritære stater kan nok ha lange perioder med rask økonomisk vekst, men det er ingen tilfeldighet at nesten alle de rikeste landene i verden er demokratiske. Demokratiet mobiliserer nye menneskelige og teknologiske ressurser.

Med Kinas nye status følger økt ansvar. Kina må være forberedt på kritikk og se på dette som noe positivt - som en mulighet til å bli bedre. Slik må det være med alle som har mye makt. Vi har alle hatt synspunkter på USAs rolle opp igjennom tidene. Venner og allierte kritiserte landet både for Vietnamkrigen og manglende borgerrettigheter for de svarte. Det var mange i USA som var negative da Martin Luther King i 1964 mottok Nobels fredspris. Sett i ettertid ble USA sterkere ved at den afrikansk-amerikanske befolkningen fikk sine rettigheter.

Mange vil spørre om ikke Kinas svakhet - i all den styrke som landet i disse dager viser - ligger i at man må fengse en mann for elleve år bare fordi han har uttrykt sine meninger om hvordan landet hans bør styres.

Denne svakheten kommer klart til uttrykk i dommen mot Liu der det blir understreket som særlig graverende at han har spredd sine meninger på internett. Men den som frykter teknologiske fremskritt, har all grunn til å frykte fremtiden. Informasjonsteknologien kan ikke avskaffes. Den vil fortsette å åpne samfunn. Som Russlands president Dmitrij Medvedev uttrykte det i en tale til Statsdumaen: "Den nye informasjonsteknologien gir oss mulighet til å bli knyttet til verden. Verden og samfunnet blir mer åpent selv om den herskende klasse ikke liker det."

Medvedev hadde nok skjebnen til Sovjetunionen i tankene. Meningsvang og kontroll hindret landet i å delta i den teknologiske revolusjon som fant sted på 1970 og 80-tallet. Systemet brøt sammen. Landet hadde hatt mye å tjene på å innlede en dialog på et tidlig stadium med personer som Andrej Sakharov.

Deres Majesteter, Mine damer og herrer,
I dag har verken nasjonalstaten eller flertallet innen nasjonalstaten ubegrenset myndighet. Menneskerettighetene begrenser hva nasjonalstaten og flertallet i en nasjonalstat kan foreta seg. Dette må gjelde for alle stater som er medlem av FN og som har sluttet seg til Den universelle menneskerettighetserklæringen.

Kina har signert og endog ratifisert flere av FNs og ILOs sentrale internasjonale konvensjoner om menneskelige rettigheter. Det er interessant at Kina har godtatt den overnasjonale konfliktløsningsmekanismen i WTO.

- 190 Kinas egen konstitusjon beskytter de grunnleggende menneskerettighetene. Artikkel 35 i landets konstitusjon slår således fast at "Borgere i Folkerepublikken Kina skal nyte godt av talefrihet, pressefrihet, forsamlings- og møtefrihet, prosesjons- og demonstrasjonsfrihet." Artikkel 41 innledes med at "Borgere i Folkerepublikken Kina har rett til å kritisere og komme med synspunkter på
- 195 ethvert statlig organ og enhver statlig representant."

Liu har brukt sine borgerrettigheter. Han har ikke gjort noe galt. Han må derfor slippes fri!

- 200 I de siste 100-150 år har menneskerettigheter og demokrati fått en stadig sterkere posisjon i verden. Og med det freden. Det ser vi klart i Europa der så mange kriger ble utkjempet og hvis kolonimakter startet så mange kriger rundt om i verden. I dag er Europa i all hovedsak et "fredens" kontinent. Med avkoloniseringen etter andre verdenskrig fikk en rekke land, først i Asia og så i
- 205 Afrika, muligheten til å styre seg selv med respekt for sentrale menneskerettigheter. Med India i spissen var det mange som grep denne muligheten. I de siste tiår har vi sett hvordan demokratiet har konsolidert sin stilling i Latin-Amerika, i Sentral- og i Øst-Europa. Mange land i den muslimske del av verden går nå den samme vei: Tyrkia, Indonesia, Malaysia. Flere andre
- 210 land er i ferd med å åpne sine politiske system.

Menneskerettighetsaktivistene i Kina forsvaret den internasjonale orden og hovedstrømmen i verdenssamfunnet. I så henseende er de ikke dissidenter, de representerer hovedstrømmen i dagens verden.

215

- Liu avviser at kritikk av kommunistpartiet er det samme som å støte Kina og det kinesiske folk. Han hevder at "Selv om kommunistpartiet er det herskende parti, så kan det ikke settes likhetstegn mellom det og landet, langt mindre med nasjonen og dens kultur." Forandringer i Kina kan ta tid, svært lang tid, politiske
- 220 reformer skal og bør foregå, som Liu sier, "gradvis, fredelig, rolig og kontrollert." Kina har hatt nok av forsøk på revolusjonære omforminger. De fører bare til kaos. Men som Liu også skriver: "En enorm omforming i retning pluralisme i

225 samfunnet har allerede funnet sted og myndighetene er ikke lenger i stand til å kontrollere hele samfunnet." Hvor sterk regimets makt enn kan synes, må hvert enkelt individ gjøre sitt beste for å leve, i hans ord, "et ærlig liv med verdighet."

Kinesiske myndigheters svar er at årets fredspris er en ydmykelse av Kina ledsaget av svært negative karakteristikk av Liu.

230

Vi har mange eksempler fra historien på at politiske ledere spiller på nasjonalistiske følelser og forsøker å demonisere meningsmotstandere. De blir fort utenlandske agenter. Noen ganger har dette også skjedd i demokratiets og frihetens navn, men nesten alltid med tragisk utfall.

235

Vi kjenner dette igjen i retorikken i kampen mot terrorismen: "Enten er du for meg eller mot meg." Udemokratiske metoder som tortur og fengsel uten dom er blitt brukt i frihetens navn. Dette bidro til å polarisere verden og skadet kampen mot terrorismen.

240

Liu Xiaobo er optimist, til tross for de mange år i fengsel. Ja, i sin sluttappell for domstolen 23. desember 2009 sier han: "Jeg er fylt med optimisme, ser fram mot et fritt Kina. Der er nemlig ingen kraft som kan gjøre slutt på menneskets søken etter frihet, og Kina vil til slutt bli en nasjon styrt ved lov, hvor menneskerettighetene er overordnet alt."

245

Isaac Newton sa en gang at "når jeg er i stand til å se lengre fram, er det fordi jeg står på skuldrene av giganter". Når vi i dag er i stand til å se fremover er det fordi vi står på skuldrene av de mange menn og kvinner som gjennom tidene - ofte med stor risiko - har stått opp for det de trodde på og dermed gjort vår frihet mulig.

250

Derfor: Når andre i disse dager teller sine penger, kun ser hen til sine kortsiktige nasjonale interesser eller stiller seg likegyldige, har Den Norske Nobelkomite atter en gang valgt å støtte de som kjemper - for oss alle.

255

Vi gratulerer Liu Xiaobo med Nobels fredspris for 2010. Hans synspunkter vil i det lange løp styrke Kina. Vi ønsker han og Kina lykke til i årene framover.

260

© The Nobel Foundation

Kilde
nobelpeaceprize.org

265 **Emner**
Kina, Nobelpris, Nobels fredspris, Overrekkelsestale

URI
<https://www.virksommeord.no/tale/leve-et-aerlig-liv-med-verdighet>

270

275

280

285

290

295

300